

Իմ տառը

հեղինակ՝ Մկրտիչ Արմեն
աղբյուր՝ «Պատվիրեցին հանձնել ձեզ»

Նրանք հանդիպեցին ճամբարի առջևի փոքրիկ հրապարակում, որտեղ տղամարդիկ եւ կանայք, քաղաքականներ եւ քրեականներ, խուռներամ կանգնած, սպասում էին ցուցակի ընթերցմանը:

Երեք օր շարունակ, զանազան ճամբարներից, կալանավորներին փոքր խմբերով բերում ու բերում էին այդտեղ, բաշխիչ կայան, ուղարկելու համար ուրիշ ճամբարներ:

Չորրորդ օրը նրանց դուրս հանեցին բարաքներից, բերեցին դարպասից դուրս: Եվ այդտեղ, ճամբարի առջևի փոքրիկ հրապարակում, առաջին անգամ, միախառնվեցին տղամարդիկ ու կանայք, որոնց բարաքները փշալարերի մի ներքին պարսպով անջատված էին միմյանցից: Եվ այդ ժամանակ էլ հենց, նրանք հանդիպեցին իրար...

Տղամարդը, մոտ երեսուն տարեկան, մինչև իր ձերբակալության բոլոր ուսուցչություն էր արել Սիբիրի շատ փոքրիկ Կամեն քաղաքում, իսկ այժմ ֆրանսիական լրտես էր եւ անգլիական դիվերսանտ:

Աղջիկը, քսանչորս հազիվ անց, ուսանողուհի էր՝ Սարատով քաղաքից: Ընդամենը երեք անգամ էր ծեծել նրան քննիչը, որից հետո պարզվել էր, որ նա տեռորիստուհի է եւ ուզեցել է սպանել այսինչի հավատարիմ աշակերտ այնինչին:

Սկզբում տղամարդկանց մեծաքանակ խումբը եւ կանանց փոքրաքանակ խումբը կանգնած էին առանձին-առանձին, եւ պահակները հսկում էին, որ նրանք չմոտենան իրար: Բայց արանքը երկու խմբերի միջև դառնում էր հետզհետե ավելի եւ ավելի նեղ: Մոտենում էին, սակայն, միայն քրեականները, որոնք կազմում էին տղամարդկանց մոտ կեսը, իսկ կանանց՝ ամբողջ խումբը՝ բացառությամբ մի քանիսի: Եվ դժվար էր ասել՝ տղամարդի՞կ էին ավելի մոկվում առաջ, թե՛ կանայք:

Չանցած մի քանի բույս, տղամարդկանց խմբի կենտրոնում քրեականները կազմեցին մի սեղմ շրջանակ՝ մեջքերը դեպի ներս արած, եւ սկսեցին հերթով մտնել այնտեղ ու դուրս գալ: Կանանցից չհամաձայնեցին միայն քաղաքականները, որոնց սպառնացին դանակներով եւ կոտրեցին երկուսի դիմադրությունը: Մնացածներին, որոնք սպառնում էին բղավել, խոստացան ձեռք չտալ, պայմանով, որ չմատնեն նրանց:

Դուրս գալով շրջանակից, հին ճամբարային ճոճանովը՝ քսանութ տարեկան մի հաղթանդամ երիտասարդ, մոտեցավ ճրանսիական լրտես եւ անգլիական դիվերսանտ Կովալյովին, որի հետ մտերմացել էր այդ երեք օրվա ընթացքում, եւ ցույց տվեց գլխով:

— Գնա:

— Ես շուն չեմ:

Պատասխանը տարակուսանք պատճառեցց Ֆոճանովին, բայց նա հարգանքով նայեց այդ տարօրինակ մարդուն, որը բոլորովին նման չէր նրա ճանաչածներին:

— Հիսունմեկ օր է մնացել քեզ ազատվելու եւ չես կարող համբերել գոնե այդքան,— զգվանքով հանդիմանեց Կովայովը եւ շուռ տվեց երեսը նրանից: Եվ իսկապես, ի՞նչ ընդհանուր բան կա իր եւ այդ գողի, տասներկու տարի ճամբարներում թրծվածի միջեւ: Պատահականության բերումով այդ երեք օրը նրանք պառկել էին կողք-կողքի եւ ձանձրույթը փարատելու համար իրար պատմել էին իրենց կյանքի պատմությունները:

Ահա այդ պահին էր, որ քրեականների հետապնդումից սարսափած, քաղաքականների հովանավորությունը փնտրելու համար, մոտեցավ դեռ անփորձ աղջիկ եւ փորձված տեռորիստ, սարատովցի ուսանողուհին:

Իր չափսից ավելի մեծ բուշլատի մեջ նա թվում էր իրականից փոքր: Սարսափով ու զգվանքով լի նրա աչքերի աղերսական հայացքը, որ թափառում էր դեսուդեն, կանգ առավ Կովայովի վրա:

Կովայովը մղվեց դեպի նա, թափով ձգեց նրան, առավ թելի տակ՝ պատրաստվելով իր կյանքի գնով պաշտպանել նրան աշխարհի բոլոր չարիքներից ու վտանգներից:

Նա նույնիսկ, ինչպես պետքն էր, չտեսավ նրա դեմքը. գեղեցիկ էր աղջիկը, թե ոչ: Եվ մի՞թե դա կարելու էր: Նա կին էր, որը մտել էր տղամարդու պաշտպանության տակ: Եվ դա առաջին անգամն էր թե մեկի կյանքում, թե մյուսի:

Ֆոֆանովն այդ ամենն ընդունեց յուրովի: Տասնվեց տարեկան հասակից ի վեր ճամբարներում ապրած, նա չգիտեր սիրո մի ուրիշ տեսակ, քան այն, որով զբաղվում էին ինքն ու իր նմանները՝ առիթից առիթ: Նա պատրաստվեց իր լայն թիկունքով պատնեշել գույգին ուրիշների աչքերից, իսկ վերջում շուռ գալ եւ ծիծաղել:

— Դուրս եկավ, որ դու էլ շուն ես, եղբայրս...

Աղջիկը նրա ետեւում հեծկտում էր: Տղամարդն անկապ խոսքերով մխիթարում էր նրան: Ֆոֆանովը գաղտագողի նայեց նրանց եւ տարակուսանքով նկատեց, որ նրանք չէին էլ պատրաստվում կատարելու մի այլ բան, քան կատարում էին այժմ.— աղջիկը լաց էր լինում՝ տղամարդու թելի տակ կծկված, իսկ տղամարդը սեղմել էր նրան իր կողին եւ շնչում էր հույսի սարսափելի, որովհետեւ դատարկ, խոսքեր: Հույսի եւ սիրո...

Իսկ ի՞նչ է սերը՝ խա՞ղ, երջանկություն... Ճամբարում չէր կարող լինել այլ սեր, քան տղամարդու հովանավորությունը կնոջը: Եվ ճամբարում չէր կարող չփոխվել սիրո՝ տղամարդու հովանավորությունը կնոջը... Առանց անգամ նայելու աղջկան, Կովայովն զգում էր, որ այդ նա է, որին սպասում էր իր ամբողջ կյանքում, բայց բախտը վիճակել էր, որ նրանք հանդիպեին այդտեղ...

— Ախ, դուք, իժեր,— հանկարծ որոտաց պահակներից մեկը՝ քրեական կանանց հասցեին:— Ապա, մարշ ձեր տեղերը, թե չէ կկրակեմ...

Ամեն ինչ ավարտված էր, կարելի էր եւ վերադառնալ: Կանայք, քմծիծաղելով պահակի երեսին, անջատվեցին տղամարդկանցից:

Ֆոֆանովի լայն թիկունքի ետեւում պահակը չտեսավ տեռորիստուհուն:

— Աբդուլաեւ...— լսվեց հանկարծ մի ձայն:

Սկսվում էր ցուցակի ընթերցումը:

— Ես եմ:

— Անուն-հայրանուն...

— Հայդար—Ալի—Հուսեին, Ալի—Հասան-զադե:

Սեդանի մոտ նստածները ծիծաղեցին:

— Հոդվածդ...

— Ուզեցել եմ եմ գյուղի կամուրջը պայթեցնել: Դիվերսանտ:

— Ժամկետդ...

— Տասնհինգ:

— Ինչքա՞ն է մնացել, հիմար:

— Համարյա բոլորը տեղն է, տասներկու տարի:

— Անցիր աջ:

Կովայրովը տագնապով բաց թողեց աղջկան իր թևի տակից եւ նայեց երեսին.

— Ի՞նչպես է ազգանունդ...

Անունը կարեւոր չէր, դա չէր վճռում ոչինչ:

— Պեսկովա...— շնջաց աղջիկը:— Իսկ քո՞նր...

— Ինձ կանչելու են քեզանից առաջ, ես Կովայրով եմ...

Աղջիկը խլեց նրա ձեռքը, բռնեց իր ձեռքերի մեջ, աղերսանքով ու սիրով նայեց նրա երեսին: «Մի գնա»,— կարծես ասում էր նա:

— Ինչո՞ւ հանդիպեցինք, ինչո՞ւ այստեղ...— տնքաց տղամարդը:— Չեմ կարող այլևս բաժանվել քեզանից, Պեսկովա, ինչո՞ւ հանդիպեցինք...

— Բայց գուցե մենք ընկնենք միեւնույն ճամբա՞րը,— փայլատակեց հույսն աղջկա հոգում:

— Ոչ, իմ տառն ու քոնը հեռու են իրարից, մեզ կտանեն տարբեր կողմեր...

— Ալեքսանդրով...

— Ես եմ:

— Իսկ չի՞ կարելի խնդրել, աղերսել, որ գնանք միասին, Կովայրով:

Բայց այդ արդեն՝ հուսահատության ճիչն էր՝ բանականության հողից կտրված: Ո՞վ կլսեր լրտես-դիվերսանտի եւ տեռորիստուհու աղերսը, երբ կենակցությունը ճամբարներում արգելված էր նույնիսկ անմեղ քրեականների համար...

— Բախրամեւա...

— Մի թողնիր ինձ մենակ, Կովայրով, խնդրում եմ քեզ,— աղերսեց աղջիկը:— Ես լավ կին կլինեմ քեզ համար: Ես էլ քեզ եմ սիրում, Կովայրով, դու տեսնո՞ւմ ես...

— Աշխարհում ասելի այդ խոսքերն ինձ, աշխարհում...— աչքերը փակելով, գլուխը կսկիծով օրորեց Կովայրովը:— Ի՞նչ անեմ ես հիմա, ինչպե՞ս թողնեմ քեզ...

— Գեներադիւ...

— Ես եմ:

— Ե՛րբ հասան «Գ» տառին,— սառեց Կովայրովը:— Շուտով կգա իմ տառը: Այս ի՞նչ դժբախտություն է, շուտով կգա իմ տառը... Ժամանակ չկա, Պեսկովա, ի՞նչ անենք, ասա, ի՞նչ անենք... Պատմիր քո մասին, Պեսկովա...

— Ես նստել եմ երեք եւ կես տարի, ունեմ վեց եւ կես: Իսկ դո՛ւ:

— Ես նույնպես: Բայց պատմիր քո ազատության մասին, երբ դու աշխարհում էիր: Ո՞րտեղացի էիր, ի՞նչ էիր անում դրսում, ո՞վ ունեիր...

— Դավիդով...

— Ես եմ:

— Պատմիր, ինչդրում եմ, Պեսկովա, արդեն կանչեցին «Դ» տառը: Կհանդիպե՞նք երբեւէ կյանքում...

— Երբեք... Երբեք... Ես կմեռնեմ: Վեց եւ կես տարի...

— Եվստիգենով...

— Ես եմ:

— Իմ տառը... Շուտով կլինի իմ տառը... Ասա գոնե քո տան հասցեն, Պեսկովա: Ո՞վ գիտե, գուցե հանդիպենք աշխարհում...

— Ես տուն չունեմ, թանկագին: Մերոնց արքայի եմ իմ պատճառով: Ո՞ւր՝ չգիտեմ:

— Ուրեմն լսիր իմ հասցեն: Քաղաք Կամեն...

— Ելագին...

— Լսիր իմ հասցեն, լսիր... Քաղաք Կամեն, փողոց... Սպասիր, մոռացել եմ մեր փողոցը... Ասում են՝ դա ավիտամինոզից է: Մեր փողոցը... Մեր փողոցը...

— Չախարով...

— Իմ տառը... Մեր փողոցը... Շուտով կլինի իմ տառը... Ի՞նչպես էր մեր փողոցը...

— Մի փնտրիր, Կովայրով, ինձ պետք չի գա ձեր փողոցը, ես կմեռնեմ...

— Ես չեմ թողնի, Պեսկովա, չեմ թողնի: Ես հրաշք կգործեմ, ես սիրում եմ քեզ: Բայց ի՞նչ հրաշք գործեմ, ի՞նչ, ի՞նչ...

— Չուեւ...

— Չուեւ... Քա՛նի տառ մնաց մինչեւ իմ տառը... Պեսկովա, լսիր, ես սիրում եմ քեզ: Որքա՛ն երջանիկ կլինեինք մենք միասին: Լսիր, պատմեմ քեզ իմ մասին, ուզո՞ւմ ես:

— Պատմիր, շուտ, շուտ, արդեն կանչեցին «Ի» տառը...

— Չի կարող պատահել, մի՞թե Չուեւը չէր վերջինը...

— Իվանովա Ալեքսանդրա Պետրովնա...

— Հետեւյալն իմ տառն է...

— Ոչինչ, Կովայրով, ոչինչ, դեռ ժամանակ կա, Իվանովները շատ են: Պատմիր: Բայց ոչ, սա մի քանի լավ քոսքեր, որ տանեմ ինձ հետ...

— Իվանով Ալեքսեյ Պավլովիչ...

Քրեականներից մեկը, տեսնելով գեղեցիկ աղջկան այդ «ֆրաերի» հետ, մոտեցավ խելու: Բայց այդ պահին լայն ձեռքով տված մի շառաչուն ապտակ փակեց նրա քիթն ու բերանը:

— Ես դարձիր, իժ,— ֆշաց Ֆոֆանովը:

Չույզը ոչինչ չնկատեց:

— Իվանով...

— Մոտենում է իմ տառը, Պեսկովա, ես ոչինչ չեմ կարող պատմել: Պատմիր գոնե դու մի բան... Խոսիր, սա ինչ որ ուզում ես...

— Եկ լուռ կանգնենք այսպես, ես նույնպես ուժ չունեմ խոսելու...

Ֆոֆանովը, լայն թիկունքը նրանց արած, մոռացել էր ամեն ինչ շրջապատում, լսում էր միայն նրանց՝ հագիվ զսպելով իր հուզմունքը: Նրանց յուրաքանչյուր հառաչանքը, ձայների յուրաքանչյուր ելեւէջը արտահայտում էին նրա համար բոլորովին անծանոթ մի զգացմունք, որից թունդ էր ելնում նրա հոգին, պտտվում էր գլուխը: Տասնվեց տարեկան հասակից, ինչ նա ապրել էր ճամբարներում, եւ մինչեւ հիմա, երբ տղամարդ էր՝ քսանութ տարեկան, ոչ մի կին այդպիսի ձայնով չէր արտասանել նրա ազգանունը, եւ ոչ մի կնոջ նա չէր անվանել այդպիսի քնքշությամբ...

— Իվանով...

— Եկ հրաժեշտ տանք միմյանց, Պեսկովա, իմ հարազատ, մոտենում է իմ տառը...

— Իվանով...

— Մնաս բարով ընդմիշտ, Կովայրով, իմ սեր, իմ ապավեն...

— Իվանով...

— Դանդաղ կարդացեք, իժեր,— դրդաձայն որոտաց հանկարծ Ֆոֆանովը:

— Ո՛վ էր...— զայրության խզված ձայնով ծղրտաց պետը սեղանի մոտ, ցատկելով ոտքի:

— Շտապում եք՝ կարծես մեղրաճանճ է ընկել ձեր ետեւից,— շարունակեց Ֆոֆանովը՝ անցնելով գույգի առաջ եւ այժմ սեղանի կողմից պատնեշելով նրանց:— Կխառնեք բոլոր Իվանովներին իրար հետ, սատանան չի ջոկի:

— Ազգանունդ,— պահանջեց պետը:

— Հերթը կհասնի՝ կիմանաս:

— Հողվածդ...

— Իմ ֆորմուլյարը սեղանիդ վրա է, ինչո՞ւ ես ինձ հարցնում:

— Լավ, մենք հետո կխոսենք քեզ հետ,— սպառնաց պետը՝ նորից նստելով:

— Իվանով...

Երկու «Իվանով»-ից հետո, սակայն, նա ընդհատեց ընթերցումը: Առաջին խումբը լրիվ էր: Ուղեպահակների պետն ստորագրեց ստացականը, վերցրեց կանչվածների ֆորմուլյարները: Ուղեպահակներն ու շները շրջապատեցին կալանավորներին, եւ խումբը, քայլելով դեպի աջ, ընկավ մի նեղ կածան եւ շուտով անհետացավ մեծ տայգայում:

Ժամանակի մի անսպասելի կաթիլ էր դա, որ ընկավ Կովայովի ու Պեսկովայի պապակ հոգիների վրա: Երեք թույն հետո վերսկսվեց ցուցակի ընթերցումը.

— Իվանչենկո...

— Երբ ես գնամ՝ չարտասվես, Պեսկովա, ամուր կաց, իմ անգին... Ամուր կաց միշտ, միշտ, որ ապրես: Հիմա կկարդան իմ տառը...

— Իվանչուկ...

— Ես քեզ չեմ մոռանա երբեք, Կովայով, մինչեւ մահ...

— Եվ ես քեզ չեմ մոռանա, Պեսկովա...

— Կասատկինա...

— Իմ տառը...— խեղդված ձայնով արտասանեց Կովայովը:

— Համբուրիք ինձ, Կովայով, վերջին անգամ...

— Ես դեռ առաջին անգամ էլ չեմ համբուրել քեզ...

Կովայովը համբուրեց աղջկա այտը՝ արցունքից թրված: Ուրիշ արցունքներ, ավելի խոշոր ու տաք, կաթեցին աղջկա այտի վրա:

— Գոնե հինգ թույն եւս,— կծկված կոկորդից հագիվ արտաբերեց Կովայովը:— Գոնե հինգ թույն: Ո՛ւն խնդրել՝ աստծո՛ւն, սատանայի՞ն՝ եթե անկարելի է խնդրել մարդկանց...

— Կաշինցե...

Կովայովն ու Պեսկովան լռեցին կես խոսքի վրա, սարսափով սեղմվեցին իրար եւ նույնիսկ ընկրկեցին մի քայլ՝ կարծես գրոհող վտանգից:

Սեղանի կողմից, դաժան հանգստությամբ, ցուցակը մոտենում էր Կովայովին...

— Կելեր...

Կովայովը տազնապից դողացող մատներով շոշափեց-գտավ աղջկա ձեռքերը՝ շոյելու եւ նրան հանգստացնելու համար: Բայց նույն բանի համար Պեսկովայի մատները փնտրում էին տղամարդու ձեռքերը: Նրանց մատներն անկանոն խճճվեցին իրար՝ ավելի խտացնելով նրանց տազնապը:

— Կիչիգին...

Կովայովը լեզվով խոնավացրեց իր չորացած ու գունատ շրթունքները, արեց կուլ տալու մի անգոր շարժում՝ պատրաստվելով արտասանել «ես եմ» բառերը, բայց զգալով, որ անկարող է արտասանել ոչ մի հնչյուն:

«Ձեռքս կբարձրացնեմ»,— մտածեց նա:

— Կնորին...

Եվս մի ազգանուն... Ե՞րբ պիտի վերջանա այս տառապանքը...

— Կնյազե...

— Եվս մի ազգանուն...

— Կովայրով...

— Ես եմ,— բարձր ու հստակ հնչեց Ֆոֆանովի ձայնը:

— Իտենթ,— կիսաձայն բղավեց Կովայրովը եւ քաշեց նրա թելքը: Ֆոֆանովը կոպիտ ցնցումով ազատեց իր թելը:

— Այդ դո՞ւ էիր քիչ առաջ բղավողը, սրիկա,— կիսատ բարձրանալով սեղանի ետևում, ասաց պետը:— Անուն հայրանուն...

— Գլեք Իվանովիչ:

— Հողվածդ...

— Ֆրանսիական լրտես եւ անգլիական դիվերսանտ:

— Պարծենո՞ւմ ես, իժի ծնունդ, ինչո՞ւ չես անվանում հողվածիդ համարը:

— Մոռացել եմ:

— Ժամկետ...

— Վեց եւ կես տարի:

— Անցիր ձախ:

— Քաղաքացի պետ...— ուզեց բղավել Կովայրովը, բայց հաղթանդամ երիտասարդն իր կատաղի աչքերը ոլորեց նրա վրա: Ապա, մի աննկատելի շարժումով շոյեց նրա ձեռքը:

— Մնաս բարով, մարդ...— շնջաց նա:

Շոյեց նաեւ աղջկա ձեռքը:

— Եղեք երջանիկ... գոնե էլի հինգ րոպե... Ուրիշ ոչնչով չեմ կարող ձեզ օգնել...